

АЛЕКСАНДРА М. АНТИЋ¹
УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА СРБИСТИКУ

НАПОМЕНЕ О ОДЛИКАМА ГРАФИЈЕ И ОРТОГРАФИЈЕ АТОНСКОГ ПРЕПИСА *ДУШАНОВОГ ЗАКОНИКА*

САЖЕТАК. У раду се разматра начин бележења гласова за које ни у старословенској ни у старијој српској ћирилици није било посебних графема. На Атонском препису *Душановој законика* испитано је бележење сонаната *ј, љ, њ* и сугласника *ћ* и *џ*, као и гласовних вредности [ja], [je], [jo], [ju], [ji], [lja], [lje], [ljo], [lju], [lji], [ња], [ње], [њо], [њу], [њи], [ћа], [ће], [ћо], [ћу], [ћи], [џа], [џе], [џо], [џу] и [џи], а добијени резултати су потом упоређени са стањем у Барањском препису. За представљање дистрибуције конкурентних графијских средстава у проучаваним рукописима коришћен је статистички модел.

Кључне речи: графија; *Душанов законик*; Атонски препис; Барањски препис.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Душанов законик, један од главних извора српског средњовековног права, сачуван је од заборава захваљујући вишевековној делатности бројних преписивача. Познати Атонски препис *Душа-*

---

¹ aleksandraantic1993@gmail.com

Ово истраживање финансијски је подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 27. јула 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 21. децембра 2021.

нової законика, пронађен на Светој Гори средином XIX века, припада групи преписа старије редакције. Претпоставља се да је место његовог настанка манастир Светог Павла, у којем га је и пронашао В. И. Григорович, а његов писар није познат (Богдановић, 1975, стр. 210). Мишљења проучавалаца у погледу времена настанка Атонског преписа нису усаглашена – Георгијевски га смешта у XIV век, Мошин у другу деценију XV века (око 1418. године), Новаковић у прву четвртину XV века, Соловјев у XVI век, док Флорински и Викторов наводе да потиче из XV или XVI века (Богдановић, 1975, стр. 210). Димитрије Богдановић истиче да резултати филигранолошке анализе указују на то да је Атонски препис настао у другој четвртини XV века (1425–1450) (1975, стр. 210). Атонски препис, који је, према речима Ђорђа Бубала, „најпотпунији међу преписима из прве половине 15. века“ (2010, стр. 28) данас се чува у библиотеци „Владимир Илич Лењин“ у Москви (Бартош, 1975, стр. 11).

У фокусу нашег истраживања јесте обележавање гласова *ј*, *љ*, *њ*, *ћ* и *ђ* и гласовних вредности [ja], [je], [jo], [ju], [ji], [lja], [lje], [ljo], [lju], [lji], [nja], [nje], [njo], [nju], [nji], [nja], [nje], [njo], [nju], [hi], [ha], [he], [ho], [hu] и [hi]² у Атонском препису *Душанової законика*.³ Као ни за сонант *ј*, ни за сонанте *љ* и *њ*, а ни за сугласнике *ћ* и *ђ*, старословенска и старија српска (преддуковска) ћирилица нису имале посебне графеме, те се Младеновићево одређење ових сугласника као „критичних“ (1967, стр. 162) чини адекватним. Посебна пажња у раду посвећена је гласовним вредностима [ja] и [je], чији се правопис различито разрешавао у рашкој и ресавској ортографској школи.

Будући да је одавно уочена сродност Атонског и Барањског преписа и да је Ирена Грицкат-Радуловић претпоставила да су они „преписивани са истог предлошка или са два готово идентична“ (1997, стр. 90), рад ће донети и поређење граfiјских решења посведочених у поменутиим преписима.

² Наводиће се све речи у којима се ове групе појављују, али не и све њихове потврде. Број потврда даје се у табелама на крају рада.

³ Истраживање је спроведено на основу фотографских снимака објављених у првој књизи *Законика цара Сѣефана Душана* из 1975. године. Спирити, акценти и лигатуре нису обележавани у раду.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СОНАНТА Ј И ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЈА], [ЈЕ], [ЈО], [ЈУ], [ЈИ]

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СОНАНТА Ј

При бележењу сонанта ј у медијалном и финалном положају у речи није било одступања од традиционалног начина писања, што значи да се у проучаваном рукопису редовно користи графема *я* да означи гласовну вредност [j]:

нанпрѣво (208v 8); нанде (209v 19/20); кунѡвѣнскѣн (211v 6); конскѣ (215v 1); тонзѣн (215v 20); конска (217r 14); конске (217v 19); конникѣ (217v 20); тонзѣ (219r 15); нандохѣ (219v 7); нонзѣ (221v 5); понде (224r 4); консѣѣ (227r 15); прѣстанницѣн (232v 15); танно (239v 1);

тон (212r 20); всакон (213v 10); архѣрен (214v 8) (једнина); ѡнодѣн (214v 8/9); чѣсон (215v 18); прѣстон (217v 16) (именица); такон (218r 11); скон (218v 14) (једнина); єднон (219r 3); єднѣн (220v 15/16); дѣон (222r 13) (једнина); вѣбоунѣскон (223r 10); кон (223v 5) (именица); ѡнон (225r 1); цѣрѣскон (225r 8/9); ѡбѣон (225v 12) (именица); своѣн (226r 8/9); тодѣн (226v 19); вѣтѣгѣн (227r 14); нѣн (228r 18); тоугѣн (229r 11); нѣон (229v 19); тоган (232v 8); сѣон (233v 5); ѡнан (239v 11); нѣон (241v 7/8); ѡномѣн (242r 1).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈА]

Бележење гласовне вредности [ja] једна је од особина по којој су се рашка и ресавска правописна норма разликовале. Наиме, рашки правопис карактерише доследна употреба лигатуре *я* у свим положајима у речи, а ресавски употреба лигатуре *я* на почетку речи и употреба графеме *а* иза вокала (Јерковић, 1983, стр. 16).

На почетку речи доследно се употребљава лигатура *я* у функцији обележавања гласовне вредности [ja]:

яко (221r 2); яка (221r 15).

У средини речи, у поствокалском положају, гласовна вредност [ja] обележавала се двојако:

- 1) по ресавској норми, графемом *а*: патриархѣ (208r 17); хриѣтианствѣ (208v 7); хриѣтианство (208v 8); хриѣтианство (208v 10, 209v 7/8); хриѣтианѣ (209r 15); хриѣтианѣ (209v 3); хриѣтианство (209v 5); хриѣтианѣ (209v 13);

хрѣтианнна (209v 20/210r 1); хрѣтиан'коу (210r 4/5); хрѣтианѣ (210r 11); кїновїахъ (211r 12); хрѣтианнна (212v 3); патрїархъ (212v 17); пронїарске (218v 5); кїефалїахъ (218v 12); свдїамн (219v 17); пронїарв (220r 4); соудїахъ (226r 7); патрїарховъ (226v 13); поклнїарѣхъ (229r 19); дїакв (229v 14); хрѣтианъ (234v 15); кїефалїамъ (235v 20); соудїамн (237v 7/8); соудїамъ (241r 9);

2) по рашкој норми, лигатуром ѓ: наѓахалн (225r 14); наѓахалцн (225r 14);

пнїаннцѣ (238v 17); пнїаннца (238v 17); пнїаннцѣ (239r 1); пнїанъ (239r 3);

поѓасъ (216r 19).

О мешању рашких и ресавских одлика сведочи и двоструко графїјско решење за означавање гласовне вредности [ja] на крају речи:

1) сложенїа (208v 6); вѣнчанїа (208v 17); бѣвенїа (208v 18); оупрошенїа (208v 19); повелѣнїа (209r 12); опаданїа (223r 7/8); оузданїа (225r 20); хотѣнїа (226r 13/14); проководѣїа (229r 16/17); соудїа (231r 8); овлнченїа (233v 1); кїефалїа (237r 15); ѿпърѣїа (237r 19);

архїереѓа (208v 13);

вѣзѣннїа (208r 13); велннѓа (216r 18);

коѓа (213v 13/14).

Очигледно је да при бележењу гласовне вредности [ja] у поствокалском положају у Атонском препису доминира ресавски манир; о томе сведочи и велики број потврда графїјског споја ѓа, који је једна од најмаркантнијих црта ресавске школе (Јерковић, 1983, стр. 17).

О гласовној вредности [ja] може се говорити и код удвојеног писања вокала а у облицима сложене придевске промене:

попов'скаа (214r 19); град'скаа (228r 17); нѣкаа (235r 11).

Наведени примери са групом ѓа која има гласовну вредност [aja] у духу су ресавске правописне традиције (Јерковић, 1983, стр. 16–17).

Издвојен је пример у којем ѓ има гласовну вредност [j], па се може рећи да се у функцији обележавања гласовне вредности [ja] јавља спој ѓа:

ѓаїа (208r 14).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈЕ]

При бележењу гласовне секвенце [је] у свим позицијама у речи уочено је колебање правописних норми. „Према ресавском правопису на почетку речи и иза вокала [је] се означавало без лигатуре – широким *е* и малим *е*, за разлику од рашког правописа где је обична лигатура у овим позицијама“ (Стојановић, 2013, стр. 507).

У Атонском препису је за обележавање иницијалне гласовне вредности [је] у највећем броју примера коришћено широко *е* (*е*), у складу са нормом ресавског правописа:

ѣнна (208v 16); ерѣтнкѣ (210r 10); ѣнѣ (213v 14); ѣнѣ (214r 4); еговоу (215r 17); еше (216r 9); его (216r 13); ѣдѣно (218r 14); ѣднѣ (219r 3); ѣднѣ (219r 20); ѣдноу (220r 15); ѣдѣнѣ (220v 8); ѣднѣ (220v 15/16); ѣднѣ (220v 20); ѣдно (221r 19); ешѣ (224r 4); ерѣ (224r 10); ешѣ (226v 18); ер (235r 9); ѣднѣ (235v 15); ер (237r 14).

Број примера са лигатуром *к* и примера са малим *е* (*е*) у функцији означавања гласовне вредности [је] знатно је мањи од оних са графемом *е*:

ѣго (216r 19); ѣдѣтѣѣ (223v 20); ѣдѣтѣ (226v 17/18); ѣзнѣ (238r 16); ѣднѣ (241v 14);
ерѣсѣ (209v 2); ерѣсѣ (209v 13); езыкѣ (212v 4/5).

У облицима помоћног глагола *јесам* јављају се сва горенаведена граfiјска решења, мада је лигатура *к* несумњиво доминантна:

ѣ̄ (210v 19/20); ѣ̄ (211v 2); ѣ̄ (214r 19)⁴;
ѣ̄ (211v 16); е̄ (221r 8);
е̄ (215v 14).

Различити правописни манири уочени су и при бележењу гласовне вредности [је] у поствокалском положају, како у средини речи тако и на крају речи.

Најчешће се иза вокала јавља графема *е* са гласовном вредношћу [је], што је у духу ресавске правописне школе:

⁴ Да је писање лигатуре у иницијалном положају везано за одређен број лексема, показују и испитивања граfiје повеља и писама Српске деспотовине (Поломац, 2016, стр. 93) и *Српске Александриде* (Јерковић, 1983, стр. 19–20).

а) у средини речи: наездѣ (225r 6); наѣѣа (225r 9/10);

іѡаннкїѣмь (208r 18); архїерен (208r 19) (множина); архїереа (208v 13); архїеренкє (208v 15/16); архїерєю (209r 4); нехотѣнїемь (209r 8); архїерен (214v 8) (једнина); третїєга (215r 15);

нманнємь (220v 19); бнєта (228v 19);

δ) на крају речи: повнновенїє (209r 3); сѣнтєлїє (209r 14); сьгрѣшенїє (209r 15); сѣнтєлїє (210r 15); калогїєрїє (211v 18); калогїєрїє (212r 2/3); метохїє (212r 4); послушанїє (212r 11); людїє (212v 6); цѣркїє (213r 3); велїє (213r 4); лїѣїє (213v 1); ѡранїє (214r 3); орѡжїє (216r 16/17); ѡпсє (216v 14); кїєфалїє (218v 12); соудїє (219v 2); поведьчїє (221r 14); свїє (223v 5); свдїє (224r 7); бесцѣнїє (227v 16); ѡсоуѣженїє (228v 11); писанїє (229v 15); повелѣнїє (231r 14); ѡблчєнїє (233r 8); гїѡдарїє (233r 13); гвсарїє (233r 16); ѡправданїє (233v 1/2); полнїє (235r 1); ѡправчїє (235r 3); златарїє (239r 18); глобарїє (242r 5);

коє (212r 19); ннкоє (235v 3); сїоє (239r 17).

Регистрован је и пример у којем графема *є* има гласовну вредност [je] иза лигатуре *ю* којом се обележава мекоћа сугласника *ч*:

прѣчїює (214r 10).

Мање је потврда употребе широког *е* са гласовном вредношћу [je]. Наводимо најпре примере са графемом *є* у медијалном положају, а потом и оне у којима се широко *е* нашло на крају речи:

заєдно (219r 2); наєѣнн (225r 11);

своємь (214v 7); коєваѣю (215v 1/2); коєводе (227r 16); коєводѣ (228v 7/8); своємоу (229v 2); коємь (229v 18);

старѣєга (219r 9); прѣємь (241r 20);

сїєга (209r 7); чїєга (231v 4);

чнєга (227r 1); ннєдннъ (230v 11);

оуємчн (231r 8);

зговарає (211r 13);

коє (212r 16); своє (219v 20); рѣннє (235r 13); стоє (240v 20);

послуѣнїє (209r 3/4)⁵; блѣнїє (210r 19); мнтрополнтїє (210v 14); мнтроѡлантїє (211v 12); лїѣїє (213v 10); хотѣнїє (214v 13/14); соудїє

⁵ При преписивању је дошло до испуштања слога -ша-.

(219v 12); чїе (229v 3); граблїенїе (232r 10); прѣднїкюрїе (232v 14);
кїефалїе (237r 1); сѣдїе (238r 12); ннвїе (240v 5); повелѣнїе (241r 8);
снє (213r 14); вкнє (223v 10); чнє (240r 20);
чює (209r 18).

Лигатура к са гласовном вредношћу [je] у поствокалској позицији у средини и на крају речи подједнако је заступљена у Атонском препису као мало е:

а) лигатура к у средини речи: незнакѣмоу (235r 15); раздаракѣтъ (239v 11);

поставлѣмѣмо (208r 15);

своѣ (208v 12); своѣмѣ (209r 4); своѣн (226r 8/9); коѣм (232v 3); коѣмоу (236v 13);

ннїедна (213r 11); снїегазн (222v 20); прнїель (227r 1); чнїѣ (230v 3); прнїетн (231r 13); ннчнїега (231r 15); чнїемѣ (232r 20);

прѣїѣ (220r 4).

б) лигатура к на крају речи: дак (216r 8);

кок (208v 14); ннкок (223r 5); свок (223v 18); мок (229r 13); сток (242r 5);

дрхнеренїе (208v 15/16); вкнє (216v 10); чнє (222r 5); оуѣвнє (223v 15); повелѣннїе (241v 18/19);

вѣвнє (223v 6);

прѣчюк (209r 9/10);

оуѣснє (216v 5); оуѣснє (216v 8); оуѣдоуѣк (229v 6); вѣроуѣк (237v 9); оуѣпнсоуѣк (238r 18).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [jo]

У функцији обележавања гласовне секвенце [jo] у медијалном положају појављује се *omeia* (ω) и, у једном примеру, широко о (o):

їωаннїкїемѣ (208r 18); чнωн (215v 18); пѣтатїѣ (218r 6); своωмѣ (227v 19); сѣдїѣ (241r 2);

своомѣ (213v 15).

Ова су граfiјска решења уобичајена и за друге српске средњовековне споменике (Јерковић 1983, стр. 24; Јовић, 2011, стр. 61).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈУ]

У највећем броју примера гласовна вредност [ју] обележавана је помоћу лигатуре ю, која је наслеђе „и ћирилске, и глагољске традиције, као и каснијих правописних норми у српском језику“ (Стојановић, 2013, стр. 509). Поред наведене лигатуре, за бележење гласовне вредности [ју] коришћени су још и диграм оу и лигатура њ.

Лигатура ю потврђена је у свим положајима у речи:

ю (238r 20);

воєвѣѣ (215v 1/2); работѣѣ (220r 3/4); плакѣѣють (226v 20); затѣѣраѣѣ (231v 7); ѡбѣѣлюще (232v 17); знаюкѣ (235r 9/10); вѣѣроуѣють (239v 15).

архѣѣрею (209r 4); проклѣѣнѣю (209r 14/15); заповѣѣдѣю (209r 20); дѣѣѡвѣнѣю (209r 20); нѣѣзѣѡвѣнѣю (211r 6/7); ѡбѣѣлѣю (211r 18); послѣѣю (211v 10); постѣѣрѣѣзѣю (211v 19); нѣѣзнѣю (212r 17); пѣѣдѣѣлаю (213r 3); двѣѣю (213v 16); работѣѣю (214r 7); нѣѣю (214r 14); скою (214r 14); познѣѣю (218r 4/5); пронѣѣю (218v 2); сѣѣзнѣю (218v 14); плакѣѣю (220r 17); потѣѣвѣраю (222r 7/8); ѡбрѣѣтаю (224r 13); ѡкѣѣпѣю (224r 13); сѣѣдѣю (226r 14); вѣѣрѣѣкѣю (226v 15); продѣѣю (227v 10); коуѣѣпоуѣю (227v 11); кою (227v 16); ѡбѣѣлѣ ю (228v 7); тѣѣю (228v 9); помѣѣлѣю (233r 17); оуѣѣзнѣю (233v 3); ноцѣѣю (236r 20); проѣѣѡѣгѣю (237r 8); прѣѣѡѣѡѣвѣю (237r 9/10); кою (238v 6); бѣѣню (239r 6); прѣѣнѣю (240r 15); ѡглѣѣдѣю (241r 6); нѣѣспѣѣрѣѣлѣю (241r 7).

У једином забележеном примеру диграм оу налази се на почетку речи:

оутѣѣрѣѣ (219v 10).

Лигатура њ се у свим регистрованим примерима налази на крају речи, иза *десетѣѣйѣричкоѣ и*, што Поломац тумачи „утицајем обележавања гласовних група [ја] и [је] помоћу ѣа и ѣе (ѣе)“ (2016, стр. 101):

мѣѣстохѣѣѣ (214r 9); вѣѣлѣѣѣ (215v 13); прѣѣнѣѣѣ (216r 7).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈИ]

Гласовна вредност [ји] се у средини и на крају речи бележила помоћу графеме н:

тантн (210г 13); своѣ (210в 1); коѣхъ (210в 4); свондн (213в 11/12); свондъ (217г 10/11); кранцннцн (217г 13); коѣ (217г 18); конно (219в 14); свондъ (230в 19); кондъ (231в 9); кранцннка (232г 2); кранцннкъ (232г 5); кранцѣ (232г 19); коѣ (236г 19);

архнерен (208г 19) (множина); кон (209в 14); ѡкон (222г 19); прѣстон (222в 10) (глагол); ѡстон (224г 7/8).

Посебно издвајамо примере са диграфом ѣн који има гласовну вредност [ији]:

свдѣннѡ (218г 5); свдѣннъ (219г 7); соудѣннъ (219в 3); соудѣнна (225в 13); соудѣн (234г 5) (генитив множине); соудѣнне (237в 12); свдѣннѣ (238г 11);

вѣѣн (211г 11); чѣн (227г 7).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СОНАНАТА Љ И Њ И ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЉА], [ЊА], [ЉЕ], [ЊЕ], [ЉО], [ЊО], [ЉУ], [ЊУ], [ЉИ], [ЊИ]

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СОНАНАТА Љ И Њ

Како проблем бележења сонаната љ и њ није адекватније решен ни у ресавској правописној норми (Јерковић, 1980, стр. 27), очекивана је употреба графема л и н у овој функцији.

За бележење сонанта љ у медијалном положају у Атонском препису користи се графема л, самостално, са полугласничким знаком или са пајерком:

волнн (211в 1); волнын (225г 18); волна (230г 12);

вольнь (214в 15/16);

вол'нн (215г 4); вол'на (216в 2); ѡдѣл'нн (217в 3); кѡдѣл'ннца (218в 21); вол'но (227в 17); довол'но (229в 5).

Сонант њ се у медијалној позицији у речи увек бележио помоћу графеме н праћене пајерком:

конџин (211r 19/20); свжњн'ства (226r 19).

У функцији обележавања финалног љ и њ коришћени су традиционални спојеви љь и њь (Јерковић, 1983, стр. 65):

кралљь (215v 3); сѣлљь (215v 12);

конљь (216r 16); свжњњь (226v 8); соуљњњь (226v 12).

Иzolован је пример употребе надредног слова н са титлом у функцији означавања сонанта њ на крају речи:

кѣ̄ (226r 2).

Употреба надредног слова у функцији обележавања сонанта њ забележена је и у *Хиландарском медицинском кодексу* (Јовић, 2011, стр. 77).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЉА] И [ЊА]

За писање гласовне секвенце [ља] у медијалном и финалном положају у речи у скоро свим примерима користила се група са лигатуром (ља):

постављаљѣю (208r 15); нзстављаљю (211r 6/7); земљаљѣ (240r 10/11); жљпљаљннљь (240v 14/15); нспрљаљю (241r 7);

земља (213v 7); сѣлља (216v 18); крља (222r 9/10); сѣлља (223v 13).

Само се једном среће група ља са гласовном вредношћу [ља]: разљаљљљь (227v 5).

И при бележењу гласовне вредности [ња] доминира спој са лигатуром ља (ња):

дрљљнљаго (224v 3); станљннљоу (228r 7/8); станљннљь (228r 11);

гнља (208r 13); конља (226r 3); ѡкол'нља (232r 10/11); огнља (233v 4).

Изузетак је реч проклљнљаю (209r 14/15) са граfiјским спојем ља у медијалном положају.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЉЕ] И [ЊЕ]

При бележењу гласовних вредности [ље] и [ње] писар Атонског преписа остаје доследан, користећи увек групе са лигатуром љѣ (љѣ, љѣ), без обзира на њихов положај у речи:

иницијални положај: љѣгољѣ (215r 12); љѣгоља (215r 15); љѣн (228r 18); љѣгољоу (232r 11/12); љѣгољљь (232r 12);

медијални положај: постављен'нѣн (211r 4/5); ѿдѣленъ (220v 18/19); запаленѣн (224v 13); грабленѣе (232r 10); коупленѣце (240r 13);
дрочужнега (224v 4); плѣнено (229r 7/8); оучиненѣн (230r 17);
финални положај: землек (213v 2/3); пѣлек (218r 2); коуплек (227v 7/8);
прпръвнѣ (224r 17).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЉО] И [ЊО]

Малобројни регистровани примери показују да је гласовна вредност [љо] у средини речи у Атонском препису обележавана графемским спојем љо:

воломъ (209r 7); квпломъ (227v 20).

У једином посведоченом примеру за писање гласовне вредности [њо] употребљена је графема н са омејом:

нон (229v 19).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЉУ] И [ЊУ]

При бележењу гласовне вредности [љу] није било колебања – у свим позицијама у речи редовно је коришћена графемска група са лигатуром ю (лю):

лѹѣ (208v 8); любо (209r 7); людн (212r 16); лѹдѣхъ (212v 6); лѹдѣе (212v 6); лѹѣе (213v 1); лѹѣе (213v 10); лѹхъ (219r 11); любе (219v 20); лѹскын (220r 4); лѹдмъ (234v 8); любви (239v 9);

оузлюбн (210r 4/5); полюбѣн (215v 7); съблѹде (228r 10/11); блѹдѣ (236r 1); ѡзблѹдѣ (236r 13/14); блѹстн (236r 19);

землю (214r 15); сѣлю (215v 17); коуплю (227v 2); квплю (227v 15); кралу (230r 5).

Лигатура је употребљена и у јединој потврди групе [њу] у Атонском препису:

ню (221r 17).

Наведени спојеви са лигатуром ю јесу „у складу са рашком традицијом“ (Никитовић, 2017, стр. 14).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ЉИ] И [ЊИ]

У проучаваном рукопису нормализовано је означавање гласовне вредности [љи] помоћу графемске комбинације лн:

зѣмлн (212v 19); нѣлн (220r 3); обрѣтѣлн (227r 8).

Потврде гласовне вредности [њи] указују на различита графичка решења којима је преписивач придегао. У највећем броју случајева графемска комбинација нн служила је за бележење гласовне вредности [њи] у иницијалном, медијалном и финалном положају у речи:

ннѣѣ (214r 18); ннлн (215r 4); ннѣ (217r 16); ннхѣ (219v 1); ннлѣ (222v 13); ннх (234v 10); ннѣѣ (240v 5);

кннгоѣ (218r 5); кннгоѣ (219r 13/14); кннзѣ (219r 15); ѿгниши (221r 1); кннгахѣ (222v 16); кннгѣ (225v 3); кннгѣ (225v 4); кннгѣ (225v 8); соѣжнѣ (226r 18); кннѣ (229v 8); кннга (230r 3); послѣдннлѣ (238v 10); кннгоѣ (239v 8); кннгоѣ (239v 14/15);

ѿгни (223v 19); конн (225r 10).

Мали је број примера са спојем ннн који има гласовну вредност [њи]⁶:

ѣѣнннлѣ (234v 8);

поѣаннн (234r 12).

У изолованом примеру за означавање гласовне вредности [њи] употребљена је графемска комбинација ны, забележена и у повељама и писмима Српске деспотовине (Поломац, 2016, стр. 112) и у Хиландарском медицинском кодексу (Јовић, 2011, стр. 77):

прѣвннѣ (215r 3).

⁶ Овакав начин бележења потврђен је у повељама и писмима Српске деспотовине (Поломац, 2016, стр. 112).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СУГЛАСНИКА $\bar{h}$ И $\bar{h}$ И ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ $[\bar{h}A]$, $[\bar{h}A]$, $[\bar{h}E]$, $[\bar{h}E]$, $[\bar{h}O]$, $[\bar{h}O]$, $[\bar{h}U]$, $[\bar{h}U]$, $[\bar{h}I]$, $[\bar{h}I]$

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СУГЛАСНИКА $\bar{h}$ И $\bar{h}$

Ђирилски начин бележења сугласника $\bar{h}$ и $\bar{h}$ помоћу графема k и g , који је заједничка одлика рашке и ресавске ортографске норме (Ђерковић, 1980, стр. 27), потврђен је и у Атонском препису.

За бележење финалног сугласника $\bar{h}$ у нашем корпусу три пута је употребљена графема k праћена полугласничким знаком, а једном надредно слово k са титлом:

владичинъ (216v 12)⁷; вл^а стѣлнчнкъ (232r 7/8); кѣкѣ (211r 14);

владѣлнчнѣ (216v 8).

Примери са сугласником $\bar{h}$ у медијалној и финалној позицији нису пронађени у Атонском препису.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ $[\bar{h}A]$ И $[\bar{h}A]$

При бележењу гласовне вредности $[\bar{h}a]$ у средини речи и на крају речи доследно се спроводи правописна норма са лигатуром ka :

коукаѣхъ (211v 20); коукаѣ (217v 4); плакѣаю (220r 17); кракѣаю (226v 15); плакѣаюѣ (226v 20);

владѣлнчнкѣ (216v 6); властѣлнчнкѣ (216v 15/16); кѣкѣ (217v 8); плакѣ (232r 4).

Насупрот томе, обележавање гласовне вредности $[\bar{h}a]$ у Атонском препису није нормализовано – у медијалној позицији у функцији обележавања поменуте гласовне вредности користе се спојеви ka , da и ga , а у једином забележеном примеру у финалној позицији спој ka :

грагаѣне (228v 3); провагаѣю (237r 8); грагаѣннѣ (240v 15);

грагаѣннѣ (218v 18)⁸;

⁷ Очигледно је да се ради о преписивачевој грешци и да је испуштен слог $-сте-$.

мегахъ (222r 6);

крагга (236r 17).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [҃Е] И [҃Е]

У писању гласовне вредности [҃е] у свим позицијама у речи у Атонском препису претеже графемска група са прејетованим вокалом (кѣ):

кѣмо (215r 1); кѣ (216r 11); кѣфаліахъ (218v 12); кѣфаліе (218v 12); кѣфаліамъ (235v 20); кѣфаліе (237r 1); кѣфаліа (237r 15);

властѣлнчнкѣ (231v 9);

оусохкѣ (209r 19); векѣ (214r 20); сокѣ (215v 1); кѣкѣ (218r 10); коукѣ (231v 18); знаукѣ (235r 9/10).

Изузетак представља само реч коукѣ (210r 8), са графемском комбинацијом кѣ на крају речи.

Једино графичко решење за бележење гласовне вредности [҃е] у анализираном рукопису јесте комбинација са лигатуром:

калогѣрьъ (211r 16); калогѣрѣ (211v 6); калогѣра (211v 13); калогѣрѣхъ (211v 17); калогѣрѣе (211v 18); калогѣрнѣе (211v 18); калогѣрѣе (212r 2/3); калогѣрь (212r 8); тѣгѣн (227r 14); тоугѣн (229r 11); калогѣроу (236v 15); такогѣре (237v 20);

догѣ (214v 7); прѣгѣ (217v 12); мѣгѣ (222r 7); нагѣ (224v 14); тѣгѣ (226v 15/16); тоугѣ (227r 2); погѣ (228r 12); тѣгѣ (229v 1); нѣнагѣ (235r 9).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [҃У] И [҃У]

При бележењу гласовних вредности [҃у] и [҃у] претежу комбинације са лигатуром ю, „традиционална правописна решења која су у складу са рашком ортографском школом“ (Лутовац Казновац, 2019, стр. 78).

Графемски спој кю потврђен је у иницијалном, медијалном и финалном положају у речи:

кю (227r 11);

⁸ Испитивање преписа старије редакције показало је да је Атонски препис јединствен по употреби споја дѣ са гласовном вредношћу [҃а] (Грицкат, 1978, стр. 125).

прѣмнкюѣ (232v 14);
кѣкю (232r 12); коукю (224v 17).

Једино одступање од овог начина бележења представља енклитика коу (219r 8), у којој се уместо лигатуре ю користи диграм оу.

За бележење гласовне вредности [ђу] доследно се користи графема г са лигатуром ю:

мегю (218r 15); догю (236v 1).

Једном је у предлогу међу графема г написана изнад реда и са титлом:

ме̑ю (222r 1).

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ћо] И [ђо]

Функцију обележавања гласовне вредности [ћо] у једином регистрованом примеру има графемски спој са омеіом (кѡ):

кѣкѡ̑ (211r 19).

Потврда гласовне вредности [ђо] нема у анализираном документу.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНИХ ВРЕДНОСТИ [ћи] И [ђи]

Графемска група кѣ доминантно је графијско решење за означавање гласовне вредности [ћи]:

кѣкѣ (220v 16); коукѣ (221r 7); наѣрѣкѣ (227v 3); нѣвѣкѣ (229v 19);
вѣкѣ (234v 2); лѣстѣлѣнѣкѣ (240r 2).⁹

Изоловани су примери употребе графемске групе кн, односно кѣн у функцији бележења гласовне секвенце [ћи]:

коукн (219r 3);

вѣкѣн (234v 1).

Једини забележени пример указује на коришћење споја гн са гласовном вредношћу [ђи]:

кѣгн (233r 11).

⁹ Испуштено је прво слово у речи.

АТОНСКИ И БАРАЊСКИ ПРЕПИС

За поређење са стањем у Атонском препису узет је Барањски препис, настао вероватно у периоду између 1515. и 1520. године (Стефановић, 1997, стр. 85). Овакав избор мотивисан је чињеницом да је Барањски препис најближи Атонском „и по распореду чланова и по насловима и по језику“ (Соловјев, 1980, стр. 131), али и тиме што је истраживање о бележењу гласова *j*, *љ*, *њ*, *ћ* и *ђ* и одговарајућих гласовних вредности у овом препису већ спроведено (Антић, 2020, стр. 217–238). Треба истаћи и да Атонски и Барањски препис чине засебну деривациону грану ревидиране старије верзије *Душановој законика* (Дилпарић, 2015, стр. 296), као и да је на основу ове верзије направљен протограф млађе или приморске редакције (Пешикан, 1997, стр. 21).

Дистрибуција граfiјских решења која се у вези са гласовима *j*, *љ*, *њ*, *ћ* и *ђ* и са гласовним групама сачињеним од наведених гласова и вокала као конкурентна појављују у Атонском и Барањском препису биће табеларно приказана. У Табели број 1 наведен је преглед употребе граfiјских решења у вези са сонантом *j* и гласовним вредностима [ja], [je], [jo], [ju] и [ji]. Табела број 2 доноси број потврђених графема и графемских спојева коришћених за обележавање сонаната *љ* и *њ* и гласовних вредности [ља], [ња], [ље], [ње], [љо], [њо], [љу], [њу], [љи], [њи]. У Табели број 3 представљен је начин бележења сугласника *ћ* и *ђ* и гласовних вредности [ћа], [ђа], [ће], [ђе], [ћо], [ђо], [ћу], [ђу], [ћи], [ђи] у одабраном корпусу.

ГРАФИЈСКО РЕШЕЊЕ	БРОЈ ПОТВРДА У АТОНСКОМ ПРЕПИСУ	БРОЈ ПОТВРДА У БАРАЊСКОМ ПРЕПИСУ
графема <i>n</i> са вредношћу /j/ у медијалном положају	31	35
графема <i>n</i> са вредношћу /j/ у финалном положају	30	26
лигатура <i>ia</i> на почетку речи	4	5
графема <i>a</i> у поствокалском положају у средини речи	31	35
лигатура <i>ia</i> у средини речи	7	7

ТАБЕЛА 1. (TABLE № 1)

графема а у поствокалском положају на крају речи	18	20
лигатура иа на крају речи	9	8
група ла	3	1
спој ња	1	1
е на почетку речи	38	27
лигатура е на почетку речи ^а	73	88
е на почетку речи	6	/
е у поствокалском положају у средини речи	14	6
е у поствокалском положају у средини речи	18	10
е у поствокалском положају у средини речи	19	30
е у поствокалском положају на крају речи	69	46
е у поствокалском положају на крају речи	33	9
е у поствокалском положају на крају речи	34	87
ѡ у функцији обележавања / јо/	6	2
о у функцији обележавања / јо/	1	1
лигатура ю на почетку речи	1	1
диграф њу на почетку речи	1	/
лигатура њу на почетку речи	/	1
лигатура ю у средини речи	7	6
лигатура ю на крају речи	67	74
лигатура њу на крају речи	3	/
графема н са гласовном вредношћу [њи] у средини речи	23	18
графема н са гласовном вредношћу [њи] на крају речи	34	27
диграф њн са гласовном вредношћу [ији]	10	9

ТАБЕЛА 1. (TABLE № 1)

^a На број потврда умногоме утиче честа употреба лигатуре у облицима помоћног глагола *јесам*.

ГРАФИЈСКО РЕШЕЊЕ	БРОЈ ПОТВРДА У АТОНСКОМ ПРЕПИСУ	БРОЈ ПОТВРДА У БАРАЊСКОМ ПРЕПИСУ
графема л у средини речи	3	2
спој л' у средини речи	9	8
љ у средини речи	16	18
група љ на крају речи	4	3
спој н' у средини речи	2	2
група њ на крају речи	4	5
надредно слово н на крају речи	1	/
ла у средини речи	5	6
ла у средини речи	1	/
ла на крају речи	7	8
на у средини речи	4	4
на у средини речи	1	1
на на крају речи	5	5
ле у средини речи	6	6
ле на крају речи	11	15
не на почетку речи	5	5
не у средини речи	3	4
не на крају речи	1	1
ле у средини речи	/	3
ле у средини речи	3	/
не на почетку речи	1	/
не на почетку речи	/	1
ле на почетку речи	46	45
ле у средини речи	7	7
ле на крају речи	15	14
не на почетку речи	1	1
ле на крају речи	27	25
не на почетку речи	14	13

ТАБЕЛА 2. (TABLE № 2)

НАПОМЕНЕ О ОДЛИКАМА ГРАФИЈЕ И ОРТОГРАФИЈЕ АТОНСКОГ ПРЕПИСА ДУШАНОВОГ ЗАКОНИКА

ны на почетку речи	/	1
ни у средини речи	31	30
ны у средини речи	1	/
нїн у средини речи	1	2
ни на крају речи	4	1
ны на крају речи	/	3
нїн на крају речи	1	2

ТАБЕЛА 2. (TABLE № 2)

ГРАФИЈСКО РЕШЕЊЕ	БРОЈ ПОТВРДА У АТОНСКОМ ПРЕПИСУ	БРОЈ ПОТВРДА У БАРАЊСКОМ ПРЕПИСУ
кѣ на крају речи	3	4
надредно слово к на крају речи	1	/
ка у средини речи	10	10
ка на крају речи	6	5
га у средини речи	3	5
да у средини речи	1	/
га у средини речи	1	/
га на крају речи	1	1
кѣ на почетку речи	11	11
кѣ у средини речи	1	1
кѣ на крају речи	11	13
кѣ на крају речи	1	/
гѣ у средини речи	18	16
гѣ на крају речи	19	23
кѡ у средини речи	1	1
кю на почетку речи	1	2
коу на почетку речи	1	/
кю у средини речи	1	1
кю на крају речи	2	3
гю на крају речи	8	8
кї у средини речи	/	2
кы на крају речи	8	2

ТАБЕЛА 3. (TABLE № 3)

кн на крају речи	1	1
ки на крају речи	/	1
кын на крају речи	1	/
кѣн на крају речи	/	4
гн на крају речи	1	/
гын на крају речи	/	1

ТАБЕЛА 3. (TABLE № 3)

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Резултати добијени испитивањем граfiјских одлика Атонског и Барањског преписа указују на то да се стање у Барањском препису у погледу бележења сонаната *j*, *љ*, *њ* и сугласника *ћ* и *ђ* не разликује много од оног у Атонском препису. Тако се и у једном и у другом рукопису за бележење сонанта *j* и гласовне вредности [ji] користи графема *n*, а за писање иницијалне групе [ja] само лигатура *na*, која одликује и рашку и ресавску правописну школу. У бележењу гласовне вредности [ja] у поствокалском положају преовладава графема *л*, обележје ресавске нормe. Иницијална гласовна вредност [je] је у овим рукописима у највећем броју случајева, у складу са рашком правописном нормом, обележена лигатуром, док се за њено бележење у положају иза вокала најчешће користе графеме *е* и *е*, типичне за ресавски правопис. Сличност се огледа и у бележењу групе [jo] *омиом* или широким *о*, као и у готово доследној употреби лигатуре *ю* са гласовном вредношћу [ju].

У проучаваним преписима се за бележење сонаната *љ* и *њ* употребљавају графеме *л* и *н*, самостално или у споју са пајерком и полугласничким знаком. Комбинације са лигатуром *na* доминантна су граfiјска решења за гласовне вредности [ља] и [ња]. За бележење гласовних вредности [ље], [ње], [љу], [њу] употребљавају се искључиво спојеви са лигатурама *к* и *ю*. При бележењу гласовних вредности [љи] и [њи] преписивачи су се готово увек одлучивали за спојеве са графемом *n*, мада има и другачијих решења. Малобројни регистровани примери указују на разлике у бележењу гласовних вредности [љо] и [њо].

Показало се да су у анализираним преписима за обележавање сугласника *ћ* и *ђ* коришћене графеме *к* и *г*, што је у складу са традицијом. Гласовне вредности [ћа], [ђа], [ће], [ђе], [ћу] и [ђу] углавном су означаване помоћу комбинација са лигатурама *na*, *к*

и ю. За бележење гласовне вредности [ho] у једином забележеном примеру употребљен је спој kw. Највећи број граfiјских решења уочен је код гласовних вредности [hi] и [hi], што је и очекивано када се у обзир узму различити начини обележавања вокала и.

Правопис Атонског и Барањског преписа, бар у погледу бележења гласова j, љ, њ, ћ и ђ и пратећих гласовних вредности, није био нормализован, будући да су у њима присутне и црте старијег рашког правописа (лигатуре к и џ на почетку, у средини и на крају речи, спојеве сачињени од графема л, н, к, г и прејотованих вокала) и елементи новијег ресавског правописа (графеме е и е у свим положајима у речи, графема л у поствокалском положају).

ИЗВОРИ

Беговић, М. (ур.) (1975). *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Свршени и Ајонски препис*. Београд: Српска академија наука и уметности.

Пешикан, М., Грицкат-Радуловић, И., Јовичић, М. (ур.) (1997). *Законик цара Стефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишајовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис*. Београд: Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике и наставна средства.

ЛИТЕРАТУРА

Антић, А. (2020). О неким граfiјским одликама Барањског преписа Душановог законика. *Филолоџија*, 21, 217–238.

Бартош, М. (1975). Зборник рукописа Законика цара Стефана Душана (1349. и 1354. године). У: М. Беговић (ур.), *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Свршени и Ајонски препис* (1–23). Београд: Српска академија наука и уметности.

Богдановић, Д. (1975). Опис Атонског преписа. У: М. Беговић (ур.), *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Свршени и Ајонски препис* (209–212). Београд: Српска академија наука и уметности.

Бубало, Б. (2010). *Душанов законик*. Београд: Завод за уџбенике; Службени гласник.

Грицкат, И. (1978). Одлике ресавске редакције у старијим преписима Душановог законика. *Јужнословенски филолоџија*, 34, 112–148.

Грицкат-Радуловић, И. (1975). Језик Атонског преписа. У: М. Беговић (ур.), *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Свршени и Ајонски препис* (213–220). Београд: Српска академија наука и уметности.

Грицкат-Радуловић, И. (1997). Језик Барањског преписа. У: М. Пешикан, И. Грицкат-Радуловић, М. Јовичић (ур.), *Законик цара Стефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишајовачки, Раковачки, Раванички*

ки и Софијски рукопис (89–92). Београд: Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике и наставна средства.

Дилпарић, П. (2015). Детерминативни партиципи у рукописима старије редакције Душановој законика. *Књижевност и језик*, LXII (3–4), 291–307.

Јерковић, В. (1980). Средњовековне ортографске школе код Срба. У: Р. Симић и Б. Ђорић (прир.), *Југословенски семинар за сџрање славистике*, 31 (19–28). Београд: Међународни славистички центар.

Јерковић, В. (1983). *Српска Александрида: Академијин рукопис (бр. 352): ља-леографска, орџографска и језичка исџраживања*. Београд: Српска академија наука и уметности.

Јовић, Н. (2011). *Језик Хиландарској медицинској кодекса*. Ниш: Филозофски факултет.

Лутовац Казновац, Т. (2019). *Језик љисама џурских суљана Дубровнику (необјављена докторска дисертација)*. Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац.

Младеновић, А. (1967). Сава Мркаљ и његови претходници у реформи предвуковске ћирилице. *Годишњак Филозофској факултетеја*, 10, 161–198.

Никитовић, З. (2017). Правописне одлике Сарајевској ѓрејиса Законојравила Свејоја Саве из XIV вијека. *Радови Филозофској факултетеја*, 19, 7–24.

Пешикан, М. (1997). О међусобним односима верзија Душанова законика (напомене уз приређивање транскрипта и превода). У: М. Пешикан, И. Грицкат-Радуловић, М. Јовичић (ур.), *Законик цара Сџефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишайовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис* (11–24). Београд: Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике и наставна средства.

Поломац, В. (2016). *Језик љовеља и љисама Српске десјојовине*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Соловјев, А. (1980). *Законик цара Сџефана Душана: 1349. и 1345*. Београд: Српска академија наука и уметности.

Стефановић, Д. (1997). Опис Барањског рукописа. У: М. Пешикан, И. Грицкат-Радуловић, М. Јовичић (ур.), *Законик цара Сџефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишайовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис* (83–87). Београд: Српска академија наука и уметности – Завод за уџбенике и наставна средства.

Стојановић, Ј. (2013). Правописне одлике Горичког зборника. У: Ј. Грковић-Мејџор и К. Кончаревић (ур.), *Теолинџисџичка ѓроучавања словенских језика* (503–522). Београд: Српска академија наука и уметности.

ALEKSANDRA M. ANTIĆ

UNIVERSITY OF NIŠ

FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

SUMMARY

REMARKS ON ORTHOGRAPHIC CHARACTERISTICS
OF THE ATON TRANSCRIPTION OF DUŠAN'S CODE

The paper describes the spelling of the consonants *j*, *lj*, *nj*, *ć* and *đ* and the groups consisting of the aforementioned consonants and vowels in *The Aton Transcription of Dušan's Code*, written in the first half of the 15th century.

The consonant *j* has traditionally been marked with the grapheme *i*. The use of *ѣ* and *ѥ* for marking of the groups [*ja*] and [*je*] indicates that the traditions of Raška orthography have been followed. Graphemes *ѣ* and *ѥ* have often been used to mark group [*je*], which is a typical feature of the Resava orthography school. The group *ju* has mostly been marked with *ю*; there are only few examples with the use of *ѣ* and *ѥ*. The grapheme *и* has been used for writing the group [*ji*] while the group [*jo*] has been written with the graphemes *ѡ* and *о*.

The examples from the corpus point to three ways of writing the sounds *lj* and *nj* (волна, вол'ни, краль; кон'ли, конь, кѡ). The group *lja* was marked in two ways—with the graphemic groups *ѣѣ* and the group *ѣѣ*. When it comes to the group [*nja*], we noticed that the combination with *ѣ* predominated [*nja*]: конѣѣ. To mark the groups [*lje*] and [*nje*] the combinations *ѣѥ* and *иѥ* were used. There are few examples of the groups [*ljo*] and [*njo*], which point to the use of graphemic groups *ѣѡ* and *иѡ*. The graphemic combinations with *ю* were used to indicate the groups [*lju*] and [*nju*]. Contrary to the group [*lji*], which was always marked with *ли*, the group [*nji*] was marked in three ways: кннѡѣ, помѣнѣи, прѣвнѣѣ.

Two different ways of marking the consonant *ć* are seen in the examples of властѣлѣнѣиць, властѣлѣнѣѣиць. The group [*ća*] has always been marked with *ѣѣѣ*. The combinations *ѣѣѣ*, *ѣѣѣ*, *ѣѣѣ* were used to indicate the group [*đa*]. The groups with *ѥ* are dominant in marking the groups [*će*] and [*đe*]. The only registered example points to the use of *ѣѡ* to mark [*čo*]. The groups [*ču*] and [*đu*] were almost always written with the help of the graphemic groups *ѣѡ* and *иѡ*. More than one solution for writing the group [*ci*] has been registered: коѣки, коѣкы, векын. The group [*đi*] is written as краѣи.

The comparison of The Aton Transcription with The Baranja Transcription indicates a great similarity of these two manuscripts in terms of marking *j*, *lj*, *nj*, *ć*, *đ* and the groups consisting of the aforementioned consonants and vowels.

KEYWORDS: orthography; *Dušan's Code*; *The Aton Transcription*; *The Baranja Transcription*.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).